

ENRIC CALPENA EN GUERRA

NOVEL·LA

edicions

62

ENRIC CALPENA

En guerra

Edicions 62

Barcelona

© Enric Calpena, 2023

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.
La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté
l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.
En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.
A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa
d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.
Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu
fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO
a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Primera edició: març del 2023

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: La letra S. L.

DIPÒSIT LEGAL: B. 5.512-2023
ISBN: 978-84-297-8093-2

ÍNDEX

1. Sapastres	11
2. Confiscats	17
3. Camarades	29
4. Anís i llimonada	43
5. Un futur ben negre	53
6. Construïnt un castell	67
7. Qui vols enganyar, Rossend?	77
8. Tequila	93
9. Entrebancs	103
10. Maig de 1937	117
11. Una notícia estranya	131
12. No ho sé, si tornarem	135
13. <i>Mexique</i>	149
14. Guanyar-se la vida	161
15. Nova York	187
16. Tornar	195
17. Les runes	203
18. Perdre una guerra	211
19. La humiliació	221
<i>Apèndix històric</i>	229
<i>Agraïments</i>	233

Sapastres

Agost de 1936

No tenien experiència en afusellaments, i per això el d'aquell matí va ser força maldestre. El sergent havia disposat un escamot de sis homes. Sis homes per executar-ne tres era del tot excessiu, però aquell era el seu primer afusellament i ningú no sabia què havia de fer.

El tinent va ordenar al sergent que comencés l'execució. Els soldats van treure els tres homes de la caseta i els van arrencar a la paret sense cerimònia. Sense cap instrucció prèvia, es van plantar en una filera desigual davant d'ells. El sergent va cridar que carreguessin els fusells, que apuntessin i, finalment, sense interval, que desaparessin. Els soldats van apuntar al reu que tenien més a prop, però amb la filera torta, ningú sabia del cert a quin dels tres havia de disparar.

El resultat va ser un desgavell: el periodista, que no havia parat de plorar i estava mig encongint, va rebre tres trets, el xofer, dos, i el diputat, un de sol. A més, el rebot d'un dels trets va rebentar la finestra de la caseta. El sergent va fer una ganyota de disgust en sentir la trencadissa de vidres i va decidir que, si mai havia de tornar a afusellar algú, els condemnats no tindrien cap finestra al darrere.

Els tres reus van caure a terra però només un, el periodista, va morir a l'acte. Els altres dos estaven malferits. El xofer, de bocaterrosa, tenia mitja cara destrossada, però encara es movia i gemegava, amb una mena de ranera molt desagradable. El diputat separatista, amb un impacte al ventre, estava assegut a terra i s'agafava la panxa ensangonada amb les mans mentre murmurava paraules en català.

El tinent va desembeinar la pistola, una Astra reglamentària, i es va acostar al xofer. L'espectacle d'aquell home desfigurat que emetia un ronc pertorbador el punyia profundament. Nerviós, va mig apuntar amb l'arma, que pesava, i va disparar. La bala es va desviar uns centímetres prop del cap; havia fallat. Alguns soldats van riure. Empipat, el tinent es va tornar a acostar al xofer, li va recolzar el canó de la pistola al front i va disparar una altra vegada. El projectil de 9 mm va fer esclatar mig crani i va omplir de sang les botes i part dels camals de l'uniforme de l'oficial.

El diputat, que jeia una mica més enllà, exhaust, va fer un moviment estrany i, malgrat la gran taca de sang que lluïa al voltant de la cintura, es va aixecar. Dret, trontollant una mica, va mirar fixament al tinent, va somriure, despectiu, i va dir en veu alta: «Sapastre». Abans que ningú pogués reaccionar, va caure mort.

Aquella tardor, l'escamot i el sergent n'aprendrien molt, de com afusellar, perquè van ser destinats als pobles de l'interior de Castella, on els falangistes feien neteja de rojos. Es van fer un tip d'arreglar contra les parets vells escanyolits, adolescents espantats, homes cepats, dones tristes i uns quants retardats mentals que els capellans as-

senyalaven. La majoria de cops, quan disparaven la bala de 7 mm amb el Màuser 1898 a tres metres de distància, l'afusellat tan bon punt rebia l'impacte feia un bot cap enrere i acostumava a ser mort abans d'arribar a terra. I quan no es moria immediatament, no solia trigar gaire, perquè amb el pit rebentat, es dessagnava en pocs segons.

Però a la vida tot requereix una mica de tècnica i experiència i, a principis d'agost del 1936, l'escamot i el sergent encara no havien adquirit destresa. Per això aquell primer afusellament a la carretera de Guadarrama no havia sortit bé, segons van reconèixer al vespre mentre compartien una bota de vi negre calent. Els homes que havien de matar eren morts i ben morts, això sí, però havia costat més del que s'esperaven.

Quan el tinent, dret enmig de la carretera, havia aturat el cotxe amb el banderí republicà al capó, indicatiu d'un transport d'autoritats, ningú dels del regiment va dubtar que aquells quatre homes havien begut oli. Segur que algun era ministre, governador civil o diputat, i això sí que era excepcional. Quan els havien fet baixar del cotxe, un que portava gorra militar va intentar fugir i va començar a córrer. El sergent, que estava assegut a terra arrecerat a l'ombra, no s'ho va pensar gens, va agafar el fusell que tenia recolzat contra un arbre, va disparar i el va encertar en un costat. El militar republicà malferit va caure cap endavant i va gemegar durant una bona estona fins que es va fer el silenci.

Aquell intent de fuga i la bona punteria del sergent van ser determinants perquè el tinent decidís que la resta de viatgers havien de ser executats immediatament. Si tot hagués anat d'una altra manera, potser se'ls haurien endut arrestats a la caserna general i els haurien deixat viure

unes hores o uns dies més. Però el tinent era un exaltat, anava boig per matar, i tots els seus homes l'odiaven perquè els posava en risc innecessàriament. Ara havia obligat els soldats a afrontar el seu primer afusellament; l'únic que queda gravat per sempre a la memòria, inconfusible, el que es rememora amb detall anys després en les tertúlies de veterans.

També havia estat el primer afusellament d'una llarga llista per al tinent i, tot i que no ho va confessar mai, tampoc va ser tan satisfactori com s'esperava. Amb els anys va arribar a la conclusió que la falta d'experiència, que va adquirir després al llarg de la guerra en dirigir desenes d'escamots, li va impedir gaudir del magnetisme que provoca enfrontar-se a la mort, del plaer de sentir-te omnipotent quan saps que estàs a punt de llevar-li la vida a algú i la víctima és conscient de les últimes alenades. Això, i el fet que entre els presoners hi hagués un home tan il·lustre, el més il·lustre dels molts que arribaria a matar, el va aclaparar.

Ho havia descobert durant el breu interrogatori al qual els va sotmetre allà mateix, a peu de carretera, a la caseta dels adobacamins. Un va dir que era diputat d'Esquerra Republicana —separatista, va pensar el tinent—; l'altre, el xofer, i el darrer era periodista. El plumífer estava tan nerviós que es va afanyar a aclarir que ell només era periodista esportiu, que anava en aquella comitiva perquè acompanyava el president del club de futbol Barcelona, que ell com a bon periodista era neutral i que la seva presència al cotxe no es podia atribuir a cap qüestió política.

El tinent el va fer callar d'una bona bufa perquè no el deixava pensar. O sigui que tenia al davant un diputat separatista que, a més, era el president d'aquell club que

tant odiava. Feia pocs mesos que l'havia vist jugar. La primavera passada el seu equip, l'Osasuna, havia baixat a segona. Si bé el Barcelona no en tenia cap culpa, l'únic partit que ell havia pogut veure en tota la temporada era el que havien jugat contra el Barcelona, al desembre, quan havia anat a visitar la família a Tudela. I l'havien perdut. Ell, dret a tocar del camp, el San Juan, tremolant de fred al costat del linier, sentia com aquells malparits es deien coses en aquella llengua estranya i desagradable. La ràbia li regirava els budells.

Ara tenia al davant aquell homenet seriós, el president del club, un malparit que no es mereixia viure i que, a diferència d'ell, que havia arribat a tinent des de baix de tot i s'ho havia guanyat a pols, havia crescut enmig de privilegis.

Que no es mereixia viure... Aquest pensament se li havia clavat al cor i va decidir que no consultaria a ningú sobre la sort dels detinguts. Va cridar el sergent i li va ordenar, davant dels tres homes, que ho disposés tot per a l'escamot d'afusellament.

Sapastre... La mort d'aquell home va desfer l'emboirament que el tinent havia sentit fins aquell moment. De cop es va adonar que haver afusellat aquells homes sense un interrogatori de debò i sense avisar els superiors havia estat un error greu. Havia d'actuar de pressa i, tot i que era impossible amagar el fet que havia executat quatre rojos, l'important era que durant uns dies ningú no s'assabentés que un dels morts era un polític. Després, un cop entressin a Madrid, cosa que no podia trigar més d'un parell de setmanes, l'eufòria taparia tots els errors, segur. Però ara era qüestió d'esborrar el rastre i netejar el terreny.

El tinent va ordenar que els soldats despullessin els morts i que els enterressin en algun lloc discret. El sergent va localitzar un sot proper amb tot de runa al costat que devien haver fet els treballadors de la carretera. Un lloc idoni, va pensar, s'estalviaven l'esforç de fer un forat a terra en ple agost. Havia estat de sort. El soldats van carregar els cadàvers fins al clot i els hi van apilar. El diputat separatista va quedar al damunt de tot. El malparit havia mort amb un somriure als llavis.